

УДК 351.858

DOI: 10.31733/2078-3566-2019-4-277-288

Шевченко С. О.©
доктор наук
з державного
управління, професор,
заслужений працівник
освіти України
(Дніпропетровський
державний
університет внутрішніх справ)

Гужва М. Ю.©
студентка
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

У статті розкрито теоретико-методологічні засади державної політики, її сутність та роль у формуванні національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді.

Розкрито підходи до визначення та сутності понять «державна політика», «патріотизм», «національна свідомість», «національно-патріотичне виховання дітей та молоді». Розроблено модель формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді.

Актуалізується розуміння патріотизму як найважливішого соціально-культурного, духовно-мобілізаційного ресурсу, здатного створити потужний стимул підвищення соціальної, виробничої, творчої активності громадян, активізації соціальної сфери, яка залишається ефективною силою, здатною позитивно впливати на майбутнє України. Тільки патріотизм сьогодні здатний згуртувати наше суспільство, розкрити значення власної життєдіяльності і відповідальності молоді, можливості для позитивної, конструктивної реалізації одержаної свободи і демократичних прав.

Проаналізовано результати виконаних моніторингових досліджень визначення рівнів громадянських якостей (громадянська відповідальність, патріотизм) студентів з метою визначення сформованості загального рівня їх громадянських якостей, коригування системи громадянського виховання та спрямування зусиль науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти на виховання громадянина-патріота.

Обґрунтовано деякі шляхи досягнення високих показників громадянської відповідальності та патріотизму серед молоді в Україні. Окреслено цілі, завдання та напрями національно-патріотичного виховання молоді шляхом здійснення цілеспрямованої послідовної державної політики, спрямованої на патріотичне, громадянське виховання прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії та свободи.

Ключові слова: державна політика, патріотизм, патріотичне виховання, національна свідомість.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження державної політики формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді є нагальною потребою сьогодення в умовах становлення незалежної держави, визначення та ствердження її національного духу, в умовах тривалої антитерористичної операції в Україні. Події останніх років в українському суспільстві формують розуміння патріотизму як найважливішого соціально-культурного, духовно-мобілізаційного ресурсу, використання якого може істотно стимулювати підвищення соціальної, виробничої, творчої активності громадян. Усе це неможливо реалізувати державною політикою формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді як пріоритетної сфери соціального життя країни, підвищення її статусу та забезпечення розвитку.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На важливість наукового пошуку складових публічного управління формуванням національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді наголошують Л. Пал, Е. Янг, Л. Куїнн, Б. Гогвуд, Л. Ган,

© Шевченко С. О., 2019
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0372-6515>
alphabet7373@gmail.com

© Гужва М. Ю., 2019

В. Романов, О. Руденко, Т. Брус, Н. Метолькіна, М. Головатий, М. Канавець, М. Кулініч та інші.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування основних засад державної політики формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Державна політика національно-патріотичного виховання молоді сьогодні має стати одним з найголовніших пріоритетів в Україні, важливою складовою національної безпеки України. Все переконливіше актуалізується розуміння патріотизму як найважливішого соціально-культурного, духовно-мобілізаційного ресурсу, здатного створити потужний стимул підвищення соціальної, виробничої, творчої активності громадян, активізації соціальної сфери, яка залишається ефективною силою, здатною позитивно впливати на майбутнє України.

В умовах зміни ціннісних орієнтирів в сучасній Україні патріотизм став тим стрижнем, навколо якого ґрунтуються здорові сили суспільства. Тільки патріотизм сьогодні здатний згуртувати наше суспільство, розкрити молоді значення їх власної життєдіяльності і відповідальності, можливості для позитивної, конструктивної реалізації одержаної свободи і демократичних прав.

Аналіз підходів до визначення поняття «державна політика» показав, що під «державною політикою» слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни» [6, С. 8].

Західний дослідник Л. Пал визначає державну політику як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [13, С. 22]. Інші західні дослідники Б. Гогвуд та Л. Ган зазначають, що державну політику необхідно відрізнити від щоденних рішень, які приймають державні органи [2, С. 34–35; 3]. По-перше, державна політика має більший масштаб, ніж рішення та є суттю послідовності рішень. По-друге, якщо рішення можуть виробляти самі організації, окремі агенти, то державна політика зазвичай передбачає взаємодію багатьох агентів і організацій та встановлення складних взаємозв'язків між ними. Варто також зазначити, що державна політика не завжди поширюється на все суспільство, вона часто регулює лише певні сфери, тобто передбачає вплив на визначену суспільну групу. Отже, державною називається політика передовсім завдяки своєму походженню [3, 4]. Нам імпонують визначення «державної політики» західними вченими, наведені Е. Янг і Л. Куїні [17, С. 5–6]. Окреслимо зміст їх трактування у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика сутності державної політики та її складові

Характеристика сутності державної політики та її складові	Державна політика – це дії, що їх реалізує орган влади, який має на це законодавчі, політичні та фінансові повноваження
	Державна політика – це реакція держави на реальні життєві потреби чи проблеми, тобто така політика намагається реагувати на конкретні потреби або проблеми суспільства чи суспільних груп, наприклад, громадян, недержавних організацій чи органів влади
	Державна політика зорієнтована на досягнення мети, тобто намагається досягти кількох визначених цілей у спробі розв'язати або розглянути певні проблеми чи потреби в конкретному суспільстві
	Державна політика – це курс дій, тобто не одне певне рішення, дія чи реакція, а ретельно розроблений підхід або стратегія
	Державна політика – це рішення щось робити або рішення нічого не робити, що означає: визначена політика може привести до дій під час спроби розв'язати проблему або ж ґрунтуватися на переконанні, що проблему буде розв'язано в рамках поточної політики, тобто не привести до жодних дій
	Державну політику може реалізувати один чи декілька представників влади чи орган(и) влади
	Державна політика передбачає обґрунтування дій, тобто зазвичай містить пояснення логіки, на якій вона ґрунтується
	Державна політика – це рішення, що вже ухвалене, а не намір чи обіцянка

Енциклопедичний словник з державного управління визначає «державну політику»

ку» як дію системи органів державної влади згідно з визначеними цілями, напрямками, принципами для розв'язування сукупності взаємопов'язаних проблем у певній сфері суспільної діяльності [7, с. 144–145].

Концептуальних аспектів визначення терміна «державна політика» багато, всі вони вказують на загальнозначущі цілі розвитку суспільства або його окремих сфер і спрямовані на розвиток держави. Нам імпонують погляди щодо теоретичної моделі державної політики В. Романова, О. Руденка, Т. Брус. У табл. 2 наведено сутність визначеного ними поняття «державна політика» [15, с.45–46].

Таблиця 2

Теоретична модель державної політики

№ з/п	Модель державної політики	Функції
1	Субстантивна	Безпосередньо розподіляє серед людей вигоди і витрати
2	Процедурна	Містить законотворчу діяльність
3	Розподільна	Розподіляються вигоди і витрати між цілими сегментами суспільства
4	Регулятивна	Обмеження щодо тих, кому будуть надані вигоди, а кому ні
5	Саморегулятивна	Обмеження або навпаки надання послуг та вигод контролюється самими групами
6	Перерозподільна	Включає заходи щодо перерозподілу ресурсів серед широких верств населення
7	Матеріальна	Може надавати матеріальні ресурси або владу, може накладати додаткові витрати
8	Символічна	Відноситься більшою мірою не до людей, а до загальнолюдських цінностей
9	Розподіл колективних (неподільних) благ	Не може передбачати цих благ тільки для однієї особи – їх отримують усі
10	Перерозподіл приватних благ	Спрямована на створення та перерозподіл благ і можуть бути придбані на ринку або надані урядом

Очевидно, що державна політика має синтезувати як об'єктивні тенденції суспільного розвитку, так і суб'єктивні судження людей про власні інтереси суспільства. Ми схильні до того, щоб перевагу надати розподільній та регулятивній функціям, бо за допомогою їх оптимально реалізуються інтереси суспільства.

Зрозуміло, що реалізація політики національно-патріотичного виховання передбачає ухвалення нормативно-правових актів, які регулюють питання національно-патріотичного виховання, здійснення певних заходів, спрямованих на виховання патріотизму у молоді.

У ст.11 Конституції України зазначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності [8].

С. У. Гончаренко в Українському педагогічному словнику дає таке визначення поняття патріотизму: «Патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури.

Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище...» [5, С. 249].

У Новому тлумачному словнику української мови поняття патріотизм трактується як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги» [12, С. 223].

Отже, патріотичне виховання населення й особливо молоді спрямоване на забезпечення цілісності, соборності України, що складає серцевину української національної ідеї, а національне виховання є історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, спрямованих на організацію життєдіяльності підрастаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь.

Оскільки об'єктом дослідження є державна політика формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в Україні, то наступним кроком наших розвідок було дослідження поняття «національна свідомість».

У «Політичній енциклопедії» подане таке його визначення: «Свідомість національна – цілісна система духовних феноменів нації, які, сформувавшись у процесі її історичного розвитку, відображають основні засади буття нації... На державно-політичному рівні свідомості національної безпосередньо фіксуються та оформляються національні інтереси... Теоретичний рівень свідомості національної – це науково обґрунтовані або мистецьки осмислені ідеї, концепції, програми, світоглядні орієнтації, що характеризують інтелектуальний потенціал нації...» [14, С. 654].

В. Г. Кремень підкреслює, що «доки існують нації, існує і національна свідомість, а в ній – постійне шукання опори та способів забезпечення національного виживання і надійних джерел національного розвитку, не обмежуваного ззовні..., дотримання демократії і свободи в громадянському суспільстві, ... що національне, національна ідея, національна держава є перевіреними засобами національного самозбереження на шляху демократичного поступу» [9, с. 159].

Отже, впливає необхідність створення цілеспрямованої, систематичної технології державного впливу на формування патріотизму у молоді, вдосконалення державної політики формування її національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей, чітко окреслена державно-патріотична ідеологія щодо духовного розвитку та духовного потенціалу.

В. Г. Кремень зазначає, що «... національна свідомість – це структурний компонент суспільної свідомості, який визначається ментальними характеристиками та аксіологічними орієнтаціями, що визначають буття представника того чи іншого народу в результаті етнокультурного розвитку. У процесі свого історичного формування, зумовленого природними нахилами й здібностями, національна свідомість набуває здатності якісно впливати на вдосконалення людської духовності...» [9, с. 251].

Нам імпонує думка вченого про те, що «... національна свідомість є атрибутом філософії людиноцентризму...», що «... національно свідома людина здатна не тільки опредметити власне фізіологічне та психічне буття, але й зробити предметом свого пізнання все й саму себе, для потреб втілення національної ідеї в перспективу життя народу...» [9, с. 251].

Отже, стає зрозумілою роль національної свідомості у сприянні цілісності людини як істоти, яка формує саму себе й світ, у якому живе й прагне до розкриття інтелектуального, творчого потенціалу, і через національне усвідомлення розуміє сутність національної ідеї.

За І. Кресіною, поняття «національна свідомість» визначається як «сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів [10, с. 654].

Складники національної свідомості молоді в Україні наведено на рис. 1.

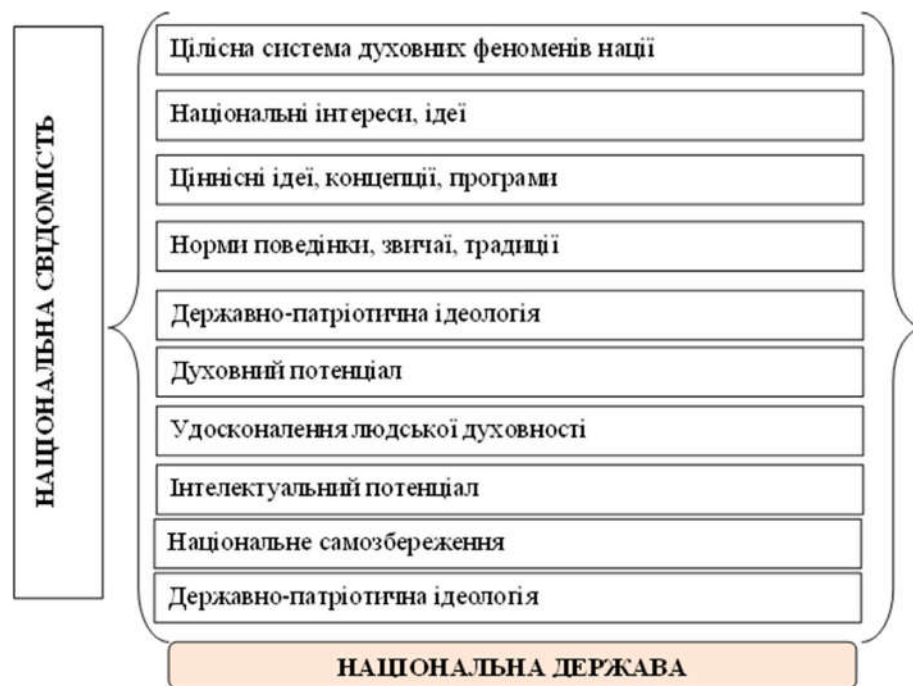

Рис. 1. Складники національної свідомості

Очевидно, що в основу державної політики формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в Україні має бути покладено ідею розвитку української державності як важливого чинника української політичної нації. У ній сформовано сутність національної ідеї, яка потребує усвідомлення світоглядних принципів, створення соціальних програм, першорядності національної свідомості і національної держави, що потребують розробки системи програм для практичної дії, які утворюють нові смисли національного буття, у якому і знаходить розвиток національна ідея.

Отже, патріотизм сьогодні є нагальною потребою і держави, оскільки високий рівень патріотизму населення здатний забезпечити соціально-політичну стабільність та гідне місце країни в цивілізованому світі; і особистості, яка своєю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі.

За результатами здійсненого дослідження можна зробити висновок, що процеси, які відбуваються в країні останнім часом, ще більше унеобходжують формування у молоді патріотизму, національної свідомості, бо ще не сформувалися компоненти загальнонаціональної ідеї, здатної об'єднати, консолідувати націю.

Серед причин цього стану виокремимо такі:

- розмитість і девальвація найважливіших фундаментальних цінностей, руйнування світоглядних основ, ідеології, занепад культури, криза національно-патріотичного виховання і дисфункція соціальних інститутів, які його здійснюють, відсутність загальнозначущих ідеалів, тобто духовний і ідеологічний вакуум;

- непослідовне ставлення до проблеми патріотизму з боку вищого керівництва; байдуже, а нерідко і скептичне – з боку великої частини правлячої політичної та інтелектуальної еліти, переважно негативне або нейтральне – в більшості засобів масової інформації;

- різке погіршення життя більшості українців у результаті соціально-економічної кризи, розпаду виробництва більшості галузей колись єдиного народногосподарського комплексу; виникнення і розвиток таких явищ, як зубожіння, безробіття, правова незахищеність (особливо зважаючи на розгул злочинності), депопуляція населення, його сконцентрованість на проблемах виживання і життєзабезпечення на шкоду національним устремлінням і помислам;

- різка зміна національної психології, посилення і переважання регіональних, соціально-групових, корпоративних відчуттів, позицій, інтересів.

загальне розповсюдження індивідуалізму, егоцентризму, особистої вигоди, руйнування основ колективної, а поготів суспільної психології в свідомості громадян України;

- нестабільність у суспільстві внаслідок ослаблення державної влади, зниження її авторитету серед громадян, розвиток у них неоднозначного, часто негативного ставлення до неї;

- посилення маргіальності, втрата впевненості в краще майбутнє, оптимізму у зв'язку з незнанням і нерозумінням минулого;

- ігнорування національних інтересів України, особливо тих, реалізація яких сприяла б її духовному відродженню. Вестернізація свідомості і відчуттів чималої частини українців, перш за все, молоді, за допомогою активного використання наших засобів масової інформації, упровадження сурогатів «масової культури» і ін. [1].

Очевидно, що головною метою національно-патріотичного виховання є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності.

У «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» подане визначення національно-патріотичного виховання дітей та молоді як «комплексної системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [11]. Стають зрозумілими напрями роботи з патріотичного виховання старшокласників та студентів ВНЗ (рис. 2).

Рис. 2. Напрями роботи з патріотичного виховання студентів

Отже, патріотизм – це якість особистості, яка здатна до професійної, соціальної, етнічно-культурної самоідентифікації. Формування, засвоєння, реалізація патріотизму органічно включає низку особливостей: врахування об'єктивних чинників у політичних процесах, осмислення і формування патріотичних ідей, цілей, відчуттів, настроїв суб'єктами власного самовизначення в суспільстві [16].

Зроблено висновок, що сучасне розуміння патріотизму характеризується варіативністю, різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому це пояснюється складною природою цього явища, багатоаспектністю його змісту, структури і різноманітним форм прояву.

Підходи до розуміння патріотизму різноманітні, їх можна умовно диференціювати.

Є думка, що патріотизм – піднесене відчуття любові до Вітчизни. Це його духовне і етичне значення. В ньому виділяється спрямованість, сила, піднесеність самого відчуття до Батьківщини, яка має для індивіда виняткове значення. Було складено модель формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в умовах незалежної України (рис. 3).

Рис. 3. Модель формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді

Отже, патріотизм можна визначити як одне з складних, багатоаспектних явищ, що пронизує всі сфери суспільства, особливо його свідомість і духовне життя, що має великий потенціал відродження України на переломних етапах її розвитку – духовний підхід.

Було виконано моніторингові дослідження визначення рівнів громадянських якостей (громадянська відповідальність, патріотизм) студентів перших курсів Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ з метою визначення сформованості загального рівня їх громадянських якостей, коригування системи громадянського виховання та спрямування зусиль науково-педагогічних працівників на виховання громадянина-патріота: усвідомлення ними громадянських обов'язків, сприяння виробленню високого ідеалу – служіння народу, підготовки до виконання захисту Батьківщини та виховання високих якостей студентів як громадян України.

Цей моніторинг спрямований на визначення можливих шляхів індивідуальної роботи зі студентами у формуванні уявлення про права та обов'язки громадянина, готовності до практичної діяльності на благо Вітчизни, залучення до молодіжних товариств, наукових гуртків та об'єднань, до написання науково-дослідницьких робіт. Було розроблено критерії визначення рівня громадянської відповідальності: високий рівень – студенти добре знають конституційні права і закони держави, дотримуються їх, усвідомлюють відповідальність за долю своєї держави, у всіх справах виявляють ініціативу і самостійність; середній рівень – студенти знають конституційні права і закони, але ініціативу виявляють не завжди; низький рівень – студенти порушують дисципліну і правопорядок, недостатньо знають закони держави, потребують постійного контролю, виявляють безвідповідальність. Загальна кількість респондентів – 128 студентів. У спостереженнях, бесідах та під час анкетування було задіяно 12 науково-педагогічних працівників (рис. 4).

Загальний рівень громадянської відповідальності студентів 1-х курсів

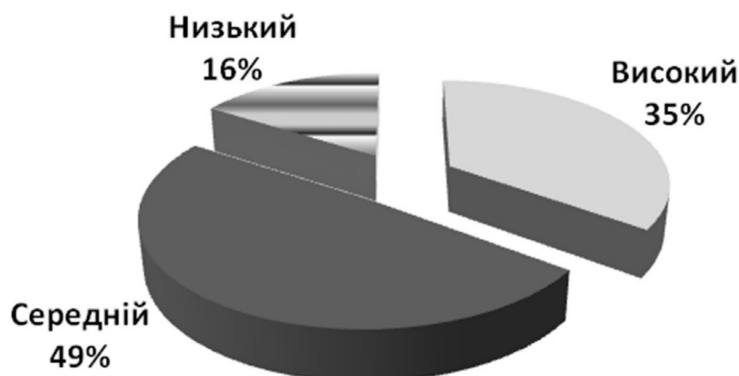

Рис. 4. Загальний рівень громадянської відповідальності студентів

Стає очевидним, що для підвищення рівня громадянської відповідальності студентів 1-х курсів необхідно створити систему роботи у спільній діяльності науково-педагогічних працівників.

Наступним кроком у моніторингових дослідженнях було визначення рівня патріотизму серед студентів за такими критеріями: високий рівень – студенти цікавляться історією і культурою Батьківщини, пишаються нею, виявляють бережливе ставлення до національних багатств держави, до національної культури, здатні до захисту держави, волонтерської діяльності, пишаються духовно-моральними цінностями держави; середній рівень – цікавляться історією і культурою Батьківщини; низький рівень – мало цікавляться історією Батьківщини, виявляють байдужість до духовно-моральних цінностей держави, пасивні у проведенні заходів патріотичного спрямування (рис. 5).

Загальний рівень патріотизму студентів 1-х курсів

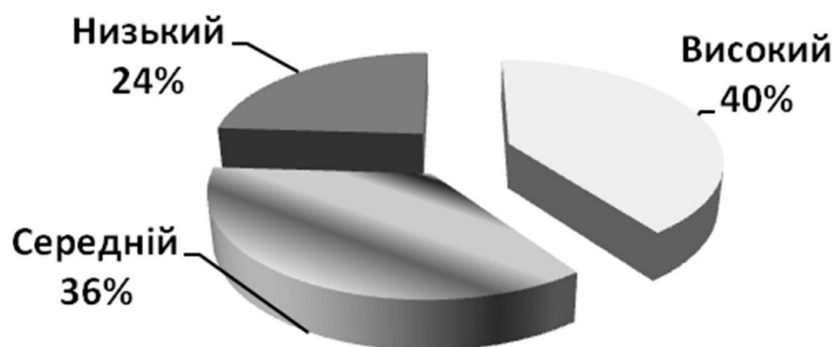

Рис. 5. Загальний рівень патріотизму студентів 1-х курсів

Високий рівень громадянської відповідальності становив 35 %, а високий рівень патріотизму – 40 %. Це свідчить про те, що студентська молодь ще не виявляє громадянської зрілості, належного патріотизму, почуття обов'язку і відповідальності перед суспільством, Батьківщиною. Особливо тривожним є факт низького рівня громадянської відповідальності (16 %) та патріотизму (24 %), що свідчить про необхідність цілеспрямованої систематичної роботи з певним контингентом студентів для виховання в них громадянської позиції.

Виникає потреба активізації у закладах вищої освіти роботи молодіжних товариств, які пов'язані з науковою працею студентів і є першим кроком до формування якісного наукового потенціалу національної системи освіти, готовності працювати на благо Вітчизни, примножувати її національні та загальнолюдські цінності.

Водночас усвідомлюємо, що домінантною ознакою наявності громадянських компетентностей у молоді повинно бути прагнення до справедливості, що є головним у процесі духовно-морального виховання, яке передбачає подолання «егопоглядів», тобто егоїзму. Для цього потрібні дуже захоплюючі впливи, які відсутні в арсеналі нинішнього соціального виховання. Сьогодні ми маємо приклади вищих державників – людей з обмеженим політичним мисленням і установками, які не в змозі йти на доцільні компроміси з особистостями, ідейні погляди яких не принципово відмінні від їх власних. Саме ця тенденція чітко проявляється у нашому теперішньому державно-політичному житті, коли другорядне стає причиною розбрату зі всіма наслідками, що звідси випливають.

Певні нав'язані нам ідеологічні уявлення про особистість перевантажені груповими фантазіями, що намагаються підірвати категорії, закони і норми як достовірні критерії, що забезпечують істинну орієнтацію в дійсності. Такими є прагнення видавати хворобу за здоров'я, здорове за хворобливе, анахронічне за сучасне, потворне за красиве. Водночас вони носять тотальний і вкрай агресивний характер, вимагаючи натомість від нормальних людей до себе толерантності. Біда в тому, що не завжди розумне претендує на дійсність, отже, і на розумність. І тоді замість сокровених і священних понять сутності – батько і мати, вводяться інші – батько номер один, батько номер два; замість понять істина і брехня – плюралізм думок; а замість займенників він і вона – образливе для людини «воно». Зауважимо, що державницьки вихована особистість з розвинутими громадянськими компетентностями почуває себе комфортно за умови, що сама держава підкоряється вищим моральним цінностям, щоб не зруйнувати власних основ у душах своїх громадян. Держава повинна бути гуманістично орієнтованою і любити своїх громадян. З таким призначенням держави доцільно пов'язувати і державну культуру, і культуру кожного з нас.

Висновки. У ході дослідження розкрито підходи до визначення та сутності понять «державна політика», «патріотизм», «національна свідомість», «національно-патріотичне виховання дітей та молоді».

Розроблено модель формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді уможливує розуміння патріотизму як найважливішого соціально-культурного, духовно-мобілізаційного ресурсу, здатного створити потужний стимул підвищення соціальної, виробничої, творчої активності громадян, активізації соціальної сфери, яка залишається ефективною силою, здатною позитивно впливати на майбутнє України, згуртовувати наше суспільство, розкривати молоді значення їх власної життєдіяльності і відповідальності, можливості для позитивної, конструктивної реалізації одержаної свободи і демократичних прав.

Проаналізовані результати виконаних моніторингових досліджень визначення рівнів громадянських якостей (громадянська відповідальність, патріотизм) студентів з метою визначення сформованості загального рівня їх громадянських якостей, коригування системи громадянського виховання та спрямування зусиль науково-педагогічних працівників ВНЗ на виховання громадянина-патріота є підставою для обґрунтування шляхів досягнення високих показників громадянської відпо-

відальності та патріотизму серед молоді в Україні.

Окреслено цілі, завдання та напрями національно-патріотичного виховання молоді засобами здійснення цілеспрямованої державної політики формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в Україні.

Для підготовки людини до життя в інноваційному за типом розвитку суспільстві постає необхідність орієнтуватися на освіченість як результат освіти, яка передбачає сформований інноваційний тип культури та мислення, здатність до інноваційного типу дій.

Саме тому в сучасних умовах діяльність держави має бути спрямована на удосконалення організаційно-правових засад реалізації державної політики формування національно-патріотичної свідомості та демократичних цінностей молоді в Україні.

Список використаних джерел

1. Аза Л. Ростити патріотів, а не перекотиполе: сучасні тенденції етнокультурної соціалізації молоді. *Віче*. 1997. № 12. С. 69–77.
2. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Б. Гогвуд, Л. Ган; пер. А. Олійник. Київ : Основи, 2004. 396 с.
3. Головатий М. Ф. Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз) : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Київ, 1996. 36 с.
4. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення : монографія. Київ : Наук. думка; Укр. наук.-дослід. ін-т проблем молоді, 1993. 237 с.
5. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Державна політика : підручник / редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
7. Енциклопедичний словник з державного управління / укл.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Троцьанського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
9. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. Вид. переробл. Київ : Грамота, 2010. 576 с.
10. Кресіна І. Свідомість національна. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левень (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 654.
11. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.15 р. № 641. *Міністерство освіти і науки України*. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/. Новий тлумачний словник української мови : у 4-х т. Київ : Видавництво «АКОНІТ», 2001. Т.3. 927 с.
12. Пал Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. Київ : Основи, 1999. 422 с.
13. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
14. Романов В. Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.
15. Хаустов В. М. Патриотическое воспитание как ведущее направление государственной молодежной политики: автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. Москва, 2007. URL: <http://cheloveknauka.com/v/201582/a/#?page=1>.
16. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики : практ. посіб. для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн; пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ : К.І.С., 2003. 120 с.

Надійшла до редакції 19.12.2019.

Reference

1. Aza, L. (1997) Rostyty patriotiv, a ne perekotipole: suchasni tendentsiyi etnokul'turnoyi sotsializatsiyi molodi. [To grow up patriots, not perekotipole: current tendencies of ethno-cultural socialization of youth]. Viche. № 12. С. 69–77. [in Ukr.].
2. Hohvud, B. (2004) Analiz polityky dlya real'noho svitu [Policy Analysis for the Real World] / B. Hohvud, L. Han; per. A. Oliynyk. Kyiv : Osnovy, 2004. 396 s. [in Ukr.].
3. Holovatyy, M. F. (1996) Formuvannya derzhavnoyi molodizhnoyi polityky v suchasniy Ukraini (politohichnyy analiz) [Formation of state youth policy in modern Ukraine (political analysis)] : avtoref. dys. ... d-ra polit. nauk : 23.00.02. Kyiv. 36 s. [in Ukr.].
4. Holovatyy, M. F. (1993) Molodizhna polityka v Ukraini: problemy onovlennya [Youth policy in Ukraine: problems of updating] : monohrafiya. Kyiv : Nauk. dumka; Ukr. nauk.-doslid. in-t problem molodi. 237 s. [in Ukr.].
5. Honcharenko Semen. (1997) Ukrayins'kyi pedahohichnyy slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid'. 376 s. [in Ukr.].
6. Derzhavna polityka [State policy] : pidruchnyk / redkol.: YU. V. Kovbasyuk (holova), K. O. Vashchenko (zast. holovy), YU. P. Surmin (zast. holovy) ta in. Kyiv : NADU, 2014. 448 s. [in Ukr.].
7. Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlinnya [Encyclopedic Dictionary of Public Administration] / ukl.: YU. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in.; za red. YU. V. Kovbasyuka, V. P. Troshchans'koho, YU. P. Surmina. Kyiv : NADU, 2010. 820 s. [in Ukr.].
8. Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine] : Zakon ukrayiny vid 28.06.1996 r. № 254k/96–VR Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>. [in Ukr.].
9. Kremen', V. H. (2010) Filosofiya natsional'noyi ideyi [Philosophy of the National Idea] : Lyudyna. Osvita. Sotsium. Vyd. pererobl. Kyiv : Hramota. 576 s. [in Ukr.].
10. Kresina, I. (2011) Svidomist' natsional'na. [National consciousness]. Politychna entsyklopediya / redkol.: YU. Leven' (holova), YU. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv : Parlament's'ke vydavnytstvo, 2011. S. 654. [in Ukr.].
11. Pro zatverdzhennya Kontseptsiyi natsional'no-patriotychnoho vykhovannya ditey i molodi, Zakhodiv shchodo realizatsiyi Kontseptsiyi natsional'no-patriotychnoho vykhovannya ditey i molodi ta metodychnykh rekomendatsiy shchodo natsional'no-patriotychnoho vykhovannya u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.15 r. № 641. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. [On approval of the Concept of national patriotic upbringing of children and young people, Measures to implement the Concept of national patriotic upbringing of children and young people and methodical recommendations on national patriotic upbringing in general educational institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 16.06.15. 641. Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/. [in Ukr.].
12. Novyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy : u 4-kh t. Kyiv : Vydavnytstvo «AKONIT», 2001. T3. 927 s. [in Ukr.].
13. Pal L. A. (1999) Analiz derzhavnoyi polityky [Analysis of State Policy] / L. A. Pal; per. z anhl. I. Dzyuby. Kyiv : Osnovy. 422 s. [in Ukr.].
14. Politychna entsyklopediya [Political encyclopedia] / redkol.: YU. Levenets' (holova), YU. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv : Parlament's'ke vydavnytstvo, 2011. 808 s. [in Ukr.].
15. Romanov, V. YE. (2003) Derzhavna polityka: analiz ta mekhanizmy yiyi vprovadzhennya. [State policy: analysis and mechanisms for its implementation]. Dnipropetrovs'k : DRIDU NADU. 72 s. [in Ukr.].
16. Khaustov, V. M. (2007) Patryotycheskoe vospytanye kak vedushchee napravlenye hosudarstvennoy molodezhnoy polytyky [Patriotic education as a leading direction of state youth policy] : avtoref. dys. ... kand. polyt. nauk : 23.00.02 Moskva. <http://cheloveknauka.com/v/201582/a?#?page=1> [in Ukr.].
17. Yang, E. (2003) Yak napysaty diyevyy analitychnyy dokument u haluzi derzhavnoyi polityky [How to Write an Effective Policy Analytical Paper] : prakt. posib. dlya radnykiv z derzhavnoyi polityky u Tsentral'niy i Skhidniy Yevropi / E. Yang, L. Kuinn; per. z anhl. S. Sokolyk; nauk. red. per. O. Kiliyevych. Kyiv : K.I.S. 120 s. [in Ukr.].

SUMMARY

Shevchenko S.O., Huzhva M. Yu. Theoretical and methodological principles of the government policy of forming national-patriotic consciousness and democratic values of youth. The article deals with the theoretical and methodological principles of state politic, its self and role in the formation of national patriotic consciousness and democratic values of youth.

It rationales the approaches to definition and the essence of concept «state politic», «patriotism», «national consciousness», «national and young people». It works out the model of formation of national and patriotic consciousness and democratic values of youth.

It actualizes the understanding of patriotism as the most important social and cultural, spiritual and mobilization resource which is capable to create the huge stimulus of increasing the social, productive and creative activity of the citizens, the activation of social branch which has the effective power, capable to influence positively for the future of Ukraine.

Nowadays only patriotism can unite the society, expose the youth the meaning of their own life and responsibility, the possibilities for positive, constructive realization of the freedom and democratic rights.

It analyzes the results of conducted monitoring researches of determining the levels of citizen qualities (citizen responsibility, patriotism) of students with the aim of determining of formation the general level of their citizen qualities, the adjustment of the system of citizen education and direction of all efforts of the university staff to the education of the citizen as a patriot.

It justifies some ways of achievement of the high indicators of citizen responsibility and patriotism among youth in Ukraine.

The article says the aims, the tasks and directions of national and patriotic youth education, by means of purposeful and consistent state politic, the aim of which is patriotic and citizen education of future generation, which will consider the state as a guaranty of personal development that is based on the ideas of humanism, social welfare, democracy and freedom.

Keywords: *state politic; patriotism, patriotic education, consciousness.*